

УДК 37.091.12:796:613.9

С. В. Гаркуша

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У роботі обґрунтовано систему специфічних принципів формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: здоров'яцентризму, суб'єктності, вільної траєкторії, неперервності й наступності, науковості, превентивності, інтеграції, системності і наскрізності, евристичної взаємодії, креативності.

Ключові слова: принцип, готовність, майбутні фахівці, здоров'язбережувальні технології, фізичне виховання.

Постановка проблеми. У теперішній час у системі вищої педагогічної освіти проблема формування готовності студентів до використання здоров'язбережувальних технологій стає все більш актуальною, адже освітня система поки що не забезпечує необхідний і достатній рівень її сформованості у випускників вищого навчального закладу, а це свідчить про те, що сучасна вища школа, поки ще не готова виконати одне з найважливіших суспільних завдань – виростити здорове покоління.

Аналіз проблеми підготовки студентів до здоров'язбережувальної професійної діяльності засвідчив, що на сьогоднішній день не визначено методологічні орієнтири готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій; не достатньо вивчені сутність і структура формування високого рівня готовності студентів; не дістали ґрунтовного розкриття й обґрунтування зміст, форми і методи формування готовності майбутніх фахівців використовувати технології здоров'язбереження; не існує усталених підходів до педагогічних умов ефективного формування готовності студентів до використання здоров'язбережувальних технологій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконується згідно з напрямами держбюджетної теми ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка: "Методичні засади професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання до формування здорового способу життя сучасної молоді" (№0110U000020), а також є складовою частиною комплексної теми відділу педагогіки і психології вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України "Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах" (№0111U000214).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В українському педагогічному

енциклопедичному словнику принципи схарактеризовано як "вихідні положення, що впливають із закономірностей навчання й визначають загальне спрямування навчально-виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації" [1].

Учені в галузі теорії й методики фізичного виховання під принципами розуміють "позиції, що визначають найбільш загальні, відправні положення керівництва процесом фізичного виховання у структурі цілісного навчально-виховного процесу". Б. Шиян [2] зазначає, що існує три групи принципів, які регламентують діяльність у сфері виховання, зокрема фізичного, у структурі цілісного навчально-виховного процесу з метою реалізації можливостей усебічного гармонійного розвитку особистості: 1) загальносоціальні принципи, що зумовлюють основні напрями всієї виховної практики суспільства; 2) загальнопедагогічні принципи, які відображають загальні закономірності організації навчання та виховання; 3) спеціальні принципи, що втілюють специфічні закономірності окремих видів виховання.

Характеризуючи здоров'язбережувальну діяльність, науковці керуються такими принципами: цілеспрямованості, науковості, системності, єдності теоретичних знань і практики, урахування індивідуальних особливостей [3]; спрямованості на корисний результат, науковості й системності, наступності та перспективності, гуманізації, неперервності й спадковості, поліваріантності, зв'язку процесу формування здорового способу життя з різними предметами, доступності й добровільності, оптимізації навчально-виховного та оздоровчого процесу, партнерства в соціально-педагогічній роботі із зазначеної проблеми [4]; природовідповідності, гуманізму, культуровідповідності, неперервного загального й професійного розвитку особистості, зв'язку виховання з життям і виробничою практикою, педагогічного стимулювання, системності й наскрізності, запобігання [5].

Д. Воронін визначив принципи формування здоров'язбережувальної компетентності студентів засобами фізичного виховання, до яких належать: принцип гуманізації; урахування ціннісних настанов, орієнтацій і потреб студентів; урахування індивідуальних особливостей студентів; діяльнісного підходу; цілісності; професійної й оздоровчої спрямованості; випереджувального розвитку; науковості; цілісності й міждисциплінарності; безперервності; погодженості вимог [6].

Специфічні принципи особистісно зорієнтованого фізичного виховання сформулював С. Бєлих [7]. До них належать такі: принцип породження та збереження навчальної діяльності; використання норм, зразків і прототипів у

навчальному змісті; інтеграції навчального знання; опори на здібності в інтелектуальному становленні студента; забезпечення виховної функції навчання; обліку мотивації студента в русі до духовно-моральної досконалості; емоційного зміщення переорієнтації суб'єкта на вчинки; формування динамічно-образної стратегії розвитку особистості; виховної траєкторії педагога; непрямой виховної дії; внутрішнього досвіду; наростання морально-духовних зусиль особистості; збалансованості понятійного та діяльнісного видів інформації у виховному впливі педагога.

За словами Н. Смирнова, здоров'язбережувальні освітні технології повинні задовольняти принципи здоров'язбереження: "Не нашкодь!"; пріоритет турботи про здоров'я педагога; безперервність і наступність; суб'єкт-суб'єктні взаємини; відповідність змісту та організації навчання віковим особливостям учнів; комплексний, міждисциплінарний підхід; успіх породжує успіх; активність; відповідальність за своє здоров'я [8].

Н. Белікова визначила такі принципи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: суб'єктності, неперервності, гуманізації, інтеграції, відкритості й динамічності, науковості, міждисциплінарності, індивідуалізації, проблемності, інноваційності, інтерактивності, креативності, самостійності й рефлексивності [9].

Мета роботи – обґрунтувати систему специфічних принципів формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій.

Результати дослідження. Процес формування готовності студентів до використання здоров'язбережувальних технологій в умовах цілісного процесу вищого навчального закладу підпорядкований певним закономірностям. Пізнання цих закономірностей, їх вивчення допоможе виробити певну позицію, згідно з якою можна краще керувати вищезазначеним процесом.

Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання, на думку автора, необхідно проектувати й здійснювати на підґрунті основних закономірностей і принципів гуманістичного виховання, зокрема: природовідповідності, гуманізму, культуровідповідності, неперервного загального й професійного розвитку особистості.

Крім означених провідних принципів, процес формування готовності студентів можна конкретизувати системою загальнодидактичних і специфічних принципів, модифікованих до проблеми, що досліджується. Таким чином, автором сформульовано систему специфічних принципів формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання

здоров'язберезувальних технологій [10]:

1. Принцип здоров'яцентризму, який передбачає орієнтацію учасників освітнього процесу на збереження здоров'я як базову цінність і один із ключових результатів освітньої діяльності.

2. Принцип суб'єктності є методологічним у процесі підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язберезувальних технологій, потребує орієнтації всієї системи професійної підготовки на створення умов у формуванні готовності студентів і творчої самореалізації особистості. Така цільова установка повинна бути домінуютьною в розробленні освітніх програм, навчальних планів, виборі технологій освітньої діяльності. У професійній діяльності майбутнього фахівця фізичного виховання суб'єктність – це показник цілісності особистості, її здатність самостійно приймати рішення в конкретних професійних ситуаціях, брати на себе відповідальність за результат використання здоров'язберезувальних технологій та ефективність власної здоров'язберезувальної діяльності. Відповідно, зміст підготовки студентів повинен бути спрямований на розв'язання завдання формування готовності до використання здоров'язберезувальних технологій, повинен бути сконструйованим так, щоб створити умови для самостійного вибору, індивідуального просування й самооцінки результату в професійній діяльності, направлений на зміцнення й збереження здоров'я учнів.

3. Принцип вільної траєкторії у процесі формування готовності, що передбачає надання майбутнім фахівцям фізичного виховання різних стійких шляхів професійного та особистісного розвитку в процесі підготовки й можливостей вибору кращого з них. У процесі формування готовності студентам повинна бути надана можливість вибору необхідного їм рівня педагогічної освіти, шляхів і способів отримання цієї освіти, а також підвищення своєї кваліфікації. Цей принцип передбачає:

а) наявність для кожного рівня підготовки простору між обов'язковим мінімумом змісту основних програм підготовки та вимогами до рівня готовності випускників факультетів фізичного виховання педагогічних вишів;

б) забезпечення особистісної орієнтації та варіативності підготовки шляхом різноманітного подання змісту освіти, виділення тих його елементів, які не обов'язкові для засвоєння;

в) надання надлишкової кількості різноманітних курсів за вибором, відповідних професійним інтересам, схильностям і здібностям майбутніх фахівців фізичного виховання;

г) забезпечення варіативності підготовки за рахунок різної швидкості

просування за навчальними програмами, використання індивідуальних навчальних планів, програм для обдарованих студентів, програм індивідуального професійного розвитку для майбутніх фахівців фізичного виховання.

4. Принцип неперервності й наступності визначає необхідність використання здоров'язбережувальних технологій та проведення здоров'язбережувальної діяльності щоденно та на кожному занятті. Принцип неперервності реалізується через забезпечення неперервності й послідовності професійної підготовки майбутніх педагогів, від адаптивного до рівня стійкого саморозвитку, який забезпечується поєднанням різних організаційних форм навчання з самоосвітою. Варто зауважити, що сучасна освіта потребує перманентного поповнення знань, що не закінчується з отриманням диплома про вищу освіту. Темпи розвитку соціуму, інтереси людей, потреби, що постійно змінюються, створюють передумови для майбутніх фахівців фізичного виховання опанувати все нові знання, новітні педагогічні та здоров'язбережувальні технології. Звідси постає проблема неперервної професійної освіти, яка означає не тільки освіту впродовж всього життя, а й передбачає постійний перехід на більш високі рівні, якісний і кількісний прогрес фахівця в оперуванні своїми професійними компетентностями, набуття життєвого і професійного досвіду. Принцип, який можна визначити на "кожен день і все життя", адже здоров'я не є постійним і для своєї підтримки потребує регулярних зусиль, відмова від яких закономірно призводить до зниження його рівня.

Головний сенс неперервної вищої фізкультурної освіти – постійне творче оновлення, розвиток і вдосконалення кожної людини, її особистих, фізичних якостей і зміцнення здоров'я впродовж усього її життя, що зумовлює процвітання всього суспільства. У нашому дослідженні принцип неперервності реалізується в часовому і просторовому взаємозв'язку етапів і ступенів освіти, на яких проходить професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання через послідовне, поступове засвоєння нових знань, умінь і навичок, формування професійно важливих якостей.

5. Принцип науковості передбачає, що знання, уміння та навички, якими оволодівають студенти, відображають досягнення сучасної науки та методів наукових досліджень. У процесі навчання майбутні фахівці мають створювати й реалізовувати в освітніх установах науково обґрунтовані й перевірені здоров'язбережувальні технології. Студенти повинні засвоювати достовірні факти, явища, процеси, розуміти сутність науково обґрунтованих законів, особливості розвитку й становлення певних наукових відкриттів у їх історичному аспекті, бачити перспективи нових наукових пошуків. Важливо залучати їх до

самостійних досліджень, навчити оволодівати доступними методами дослідницької роботи.

6. Принцип превентивності. Завдання педагогічної науки – створити превентивну здоров'язбережувальну педагогіку, яка змогла б попереджати можливості педагогічних відхилень і знаходити засоби їх усунення. Сутність принципу превентивності полягає у вивченні причин, чинників, закономірностей відхилення дітей та молоді від ведення ЗСЖ; застосуванні методів попередження та корекції небажаних проявів; формуванні установок на здоров'язбереження та використання засобів і технологій збереження здоров'я.

7. Принцип інтеграції потребує створення у ВНЗ єдиного, взаємопов'язаного за змістом, структурою, функціональними характеристиками цілісного процесу професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання. Принцип інтеграції реалізується через організацію цього процесу на основі міжпредметності й комплексності з використанням потенціалу професійно зорієнтованих дисциплін та практичної підготовки студентів.

8. Принцип системності і наскрізності означає, що процес формування готовності студентів організується як системний педагогічний процес, у логічному зв'язку всіх його етапів; спрямовується на гармонійний і різнобічний розвиток особистості. Застосування цього принципу відповідає впорядкуванню здоров'язбережувальної діяльності та використанню здоров'язбережувальних технологій в цілісну педагогічну систему, обов'язковою характеристикою якої є умови. Автор вважає, що для визначення умов здоров'яспрямованої діяльності необхідно спочатку спроектувати педагогічну систему (модель) за логічною структурою, до складу якої входять суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, методи, засоби діяльності та результат.

9. Принцип евристичної взаємодії має на увазі, що зміст, форми й методи навчання повинні бути засновані на інтерактивності й побудовані таким чином, щоб сформувати у студентів здібності самостійно знаходити правильні рішення, використовувати нові прийоми й режими діяльності і безпосередньо брати участь у процесі навчання.

10. Принцип креативності передбачає розкриття індивідуальності кожного студента, розвиток творчого й комунікативного потенціалу особистості, формування в майбутніх фахівців фізичного виховання умінь оперативно знаходити й ефективно застосовувати нестандартні, оригінальні творчі вирішення ситуацій міжособистісної професійної взаємодії, формування здатності самостійного вибору форм і засобів виконання завдань у професійно-педагогічній діяльності.

Висновки. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та власні дослідження дають підстави стверджувати, що застосування розглянутих вище принципів забезпечить ефективне формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності.

З погляду змісту й технології не всяка педагогічна діяльність забезпечує досягнення позитивних результатів в освіті. Найкращих результатів можна досягти тільки в тому випадку, якщо для цього створені оптимальні умови. Тому, **перспективи подальших досліджень** вбачаються в обґрунтуванні педагогічних умов формування готовності студентів використовувати здоров'язбережувальні технології у професійній діяльності.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Ч.2. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 248 с.
3. Горашук В.П. Теоретичні та методологічні засади формування культури здоров'я школярів: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Горашук Валерій Павлович. – Х., 2004. – 419 с.
4. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків. Монографія / С. О. Омельченко. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 352 с.
5. Оржеховська В. М. Педагогіка здорового способу життя / В. М. Оржеховська // Шлях освіти. – 2006. – № 4. – С. 29 – 32.
6. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія та методика виховання" / Д. Є. Воронін. – Херсон, 2006. – 20 с.
7. Белых С. И. Структура концепции личностно ориентированного физического воспитания студентов университета / С. И. Белых // Физическое воспитание студентов. – Харьков, 2013. – №4. – С. 3 – 9.
8. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе / Н. К. Смирнов. – М. : АПК и ПРО, 2002. – 121 с.
9. Белікова Н. О. Концептуальні підходи до формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності / Белікова Н.О. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і

спорту. – 2012. – №1. – С. 17 – 21.

10. Гаркуша С. В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язберезувальних технологій: теоретико-методичний аспект. Монографія / С. В. Гаркуша. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. – 396 с.

С. В. Гаркуша

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ
БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ К
ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ**

Аннотация. В работе обоснована система специфических принципов формирования готовности будущих специалистов физического воспитания к использованию здоровьесберегающих технологий: здоровьесцентризма, субъектности, свободной траектории, непрерывности и преемственности, научности, превентивности, интеграции, системности, эвристического взаимодействия, креативности.

Ключевые слова: принцип, готовность, будущие специалисты, здоровьесберегающие технологии, физическое воспитание.

S.V. Garkusha

**PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF PREPAREDNESS OF
FUTURE PHYSICAL EDUCATION PROFESSIONALS TO THE USE OF
HEALTH MAINTAINING TECHNOLOGIES**

System of specific principles of formation of the preparedness of future physical education professionals to the use of health maintaining technologies: health centrism, subjectivity, free trajectory, continuity, scientism, precautionary, integration, systemacity, heuristic interaction, creativity is grounded in the paper.

Keywords: principle, preparedness, future professionals, health maintaining technologies, physical education.